

Találkozás dr. Druzsín Ferenc irodalomtörténésszel

Dr. Druzsín Ferenc irodalomtörténész, egyetemi magántanár, az ELTE egykori rektorhelyettese taranyi születésű, s ugyan évtizedek óta nem él már Somogyban, a szíve rendre hazahúzza. Felújította a szülőházát, és gyakran megfordul feleségével e kis faluban. Az Arany-évforduló kapcsán *Egy régi levélen ezt írva találtam...* címmel adventre jelenik meg legújabb kötete. A kaposvári Takáts Gyula Megyei és Városi Könyvtárban a *Somogyból indultak* című népszerű sorozat vendégeként találkozhattak vele az érdeklődők.

– *Azt tartják: minél mélyebbre nyúlnak a gyökereink, annál biztonságosabban állunk e földön. Mit adott neked a szülőfalud?*

– Sokat, bár csak tizennégy éves koromig éltem itt, e vendek által alapított településen. A 18. század derekán mintegy hatvan család települt a Muraközből ide, Belső-Somogyba. A Festetich gróftól kapott területen ütöttek tanyát, s ebből a vend népességből lett aztán Tarany község. Szerencsés időben, ekkor folyt a Dunántúlon a szebbnél szebb templomok építése. A miénk 1763-ban sorakozott a többi közé, Dorfmeister freskójával, később kiegészülve az Aggházy mellékoltár képével. Építtette pedig gróf Festetich Kristóf – népe lelkének, századok gyönyörűségére.

Az ötvenes években határsáv húzódott itt sorompóval, katonával. Kihasítottak bennünket a világból, viszont őrzőket kaptunk. Már gimnazista voltam, s ha nagyszüleimet látogattam – nagyon szerettem őket, így gyakran jöttem –, a nagyatádi rendőrségtől kellett belépőt szerezni, meghatározott időre.

Az utcanevekről is őrzöm emlékeimet. Szent István utca, Zrínyi Miklós utca, Bem József utca, Bezerédj István utca és Csokonai Vitéz Mihály utca. Ennyi utcából állt a falu, ezekkel a névadókkal. Csak később döböntem rá, és most nem kis büszkeséggel mondom, örülök, hogy nem keresztelték át utcáinkat az akkori politikai „divat” szerint a mozgalmi élet vezéreinek nevére. Nem tudni, ki vagy mi védett meg bennünket ettől. Néhány évvel ezelőtt mégis elért bennünket a felületesség csapása; éppen a mi utcánk kapcsán. Mivel a régi táblán csak az állt, hogy Bezerédj I., a találékonyság keresztvize alatt az Imre nevet kapta. Szóvá tettem ugyan, ám eredmény nélkül.

Gyerekkoromban volt papunk, manapság nincs. Volt egész kastélyra való iskolásunk nyolc kitűnő tanárral, ma Nagyatádra jár a felső tagozat...

Diákkoromban jól képzett, nagyszerű tanárok tanítottak bennünket; mindnyájan a faluban laktak – ki a maga házában, ki bérelt szobában. Horváth Imre „tanár bácsi” irányítása mellett letalicskáztuk a „kastélykert” emelkedőjét. Ma is használható a sportpálya, amit akkor építettünk. Varga Béláné, akkor még Bátor Erzsébet magyart tanított. Egy délután leadott a „nevelői szoba” ablakából egy könyvet azzal, hogy olvassam. Nem jutottam a végére, nem volt könnyű olvasmány. Eötvös József *A falu jegyzője* című regényének csak minden második fejezetét élveztem, amikor a pandúrok üldözték szegény Violát, a vármegyei élet kemény képei

nem kötöttek le. Nem baj, mondta a tanárnő, csak meg akarta mutatni, hogy mi a szépirodalom. Szép dolgozatokat írok, kíváncsi volt szorgalmamra is. Örömben indiánszökdelésben tettem meg az utat hazáig...

Gyerekkoromban még horvátul, voltaképpen vendül is beszélt a falu, elsősorban az idősebbek. Kiváltképp a szőlőbe menet, mintha ez előírás lett volna. Amint áthaladtak a Rinya hídján – íme a „túlsó part” mítosza –, erre a különös nyelvre váltottak. Különös volt valóban; már kétszáz éve csak a szóbelisége maradt meg, a nyelvtan kikopott alóla, a szókincs „hallás után” testálódott, mégis akkor még – de talán a hetvenes években is – érdemes lett volna a megmentésre. Fájjalom, hogy én sem tettem semmit ezért, pedig valamicskét szlavista is voltam.

– *A szülői házban „könyves környezet” vett körül?*

– Könyvek? Az egyik sarokban, ahol a tejes fazekak sorjáztak – hétvégére kellett a túró, a tejföl –, mindegyik tetején volt valami. Évek teltek el, amikor egyszer, már nem emlékszem, milyen indítékból, megnéztem az egyiket. Verskötet volt, Szabó Lőrinc *Föld, Erdő, Isten* című verskötetének – ma már tudom – első kiadása.

– *Édesanyád miért éppen a tejes fazékon tartotta? Nem volt hova tennie?*

– Biztos lett volna, ám akkor esetleg belement volna az egér. Akkor nemigen tudtam mit kezdeni ezekkel a csodaszép panteista költeményekkel. Mint felnőtt években át jártam az antikváriumokat, amíg meg tudtam szerezni az első kiadást. Az íróasztalomon tartom – ez is emlék. Viszont évente alig vártam a *Kincses Kalendáriumot*. Napok alatt a végére jutottam. Anyai nagyapámék a *Katolikus Békenaptár* szerint haladtak az évben; abban is sok érdekeset találtam. A szőlőnkben is akadt néhány könyv, de egyiknek sem volt meg az eleje...

– *Mire kellett a lapok?*

– Találd ki!

– *Faluhelyen szokás volt, hogy aki érzett magában bátorságot, az részt vett egy népszínműben, amelyet egy rendezői vénával megáldott tanító, netán a plébános állított színre. Te mire emlékszel?*

– A falusi fiatalok télen, amikor kifutott kezükből a munka, színdarabot játszottak. Kettőre máig emlékszem; Szigligeti Ede népszínműve, *A cigány* volt az egyik, a másik *A falu rossza* Tóth Edétől. Ma is vallom: jó választás volt. Nem állítom, hogy ezek az előadások jelentették életem legnagyobb színházi élményeit, de nyomot hagytak.

– *1954-ben kerültél a kaposvári Táncsics Mihály Gimnáziumba. Milyen volt akkor ez az iskola?*

– Nagyszerű, s ha nem oda kerültem volna, ma nem beszélgetnénk. Merő Béla igazgató maga köré gyűjtötte a múlt rendszer érdemes tanáregyéniségeit. Olyanokat, mint Rohonczy Péter, Páthy Ferenc, Erdődy Sándor, Kling Ádám, Bod Lajos, s hozzájuk csatlakoztak folyamatosan az ugyancsak kiváló újak: Horváth Zoltán, Németh Tibor, Miklós Endre, Kertész István, Szabó Ferenc... Merő igazgató úr ismerte a diákok többségét, előmeneteliükről is tájékozott volt. Szombatonként, néha gyakrabban, hóna alá vett négy-öt osztálynaplót, hazavitte, hétfőre naprakész volt egy-egy

osztály helyzetével. Tudta, hogy a szülők – a vidékiek is – főiskolai vagy egyetemi pályára szánják gyermeküket, s ehhez biztosította a minőségi oktatás feltételeit. A mi osztályunk sorsa is e képlet szerint teljesedett. Először is szerencsés volt az arány a városi és a falusi gyerekek között, s mint a jó rendező, érzékenyen igazította az évek során a „kemény” és a mérsékeltebben követelő tanárok arányát – szem előtt tartva az osztály irányultságát és adottságait. Az osztályszellem, a hangulat is kedvezett az eredményeknek: a „jobb” kaposvári családok gyermekei barátként viselkedtek velünk, falusiakkal. S ebből rengeteg jó származott.

Boros Dezső tanította a magyart. A második osztályban jött hozzánk, és még ennek a tanévnek a telén mondta egyszer, hogy én leszek az utóda a Tánccsicsban. Ahogy pár évvel korábban Bátor Erzsébet szavait, Boros tanár úrét is készpénznek vettem. Nagy egyéniség volt, a hét második felében szakfelügyelőként járta a megye középiskoláit. Hétfőnként egy, kedden és szerdán két-két óránk volt vele. Ez pedig szinte az egyetem előszobáját jelentette; az első órán mondjuk bemutatta Babits helyét a Nyugat első nemzedékében, a másodikon egyetemi szintű értekezést tartott műveiről és művészetéről. 1960-ban Debrecenbe került; én akkor másodéves voltam a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Bár a Pedagógia Tanszéken oktatott, nem lett hűtlen az irodalomtörténethez sem. Akkoriban készült Vajda János kritikai kiadása, és ő rendezte sajtó alá a Vajda levelezését tartalmazó, 10. kötet anyagát. Szófiában is találkoztunk: egy egyetemi küldöttséggel Debrecen testvérvárosába, Sumenbe látogattak, s az a fél nap, amit Szófiában töltött, nagy öröm volt mind a mester, mind pedig a tanítvány számára. Az egyetem docenseként ment nyugdíjba a nyolcvanas évek második felében.

– *Mikor teljesedett be a jóslat? Hogy kerültél vissza a hajdani alma materbe?*

– Ötödéves voltam, végzős a KLTE-n, amikor Merő igazgató úr – persze Boros tanár úr „érintésével” – értesített: szívesen látna a Tánccsicsban. Ki nem jött volna? A tantestület, amelybe 1963-ban megérkeztem, persze már más volt, mint a korábbi; talán még jobb! Eltelt évtizedeim alatt elég jól megismertem a magyar felsőoktatást, amit mondok, nagy valószínűséggel helytálló: az akkori Tánccsics oktatóinak többsége akármelyik főiskolán, néhányan egyetemi tanszéken is megállták volna a helyüket.

– *Itt áll a megyei könyvtár mellett az a ház, ahol laktatok, s akkor még Palmiro Togliattiról, az olasz kommunista párt főtítkáráról volt elnevezve az intézmény...*

– A könyvtárnak nagy volt a vonzása; új volt, modern, ráadásul a szomszéd-ságunkban. Imponált a szabadpolcos rendszer, a sok folyóirat; az intézmény házhoz hozta a kortárs irodalom javát.

– *Volt még egy kaposvári munkahelyed...*

– Igen, az akkori Tanítóképző Intézet, ahol megannyi nagyszerű kolléga fogadott dr. Deli Istvántól dr. Ozsváth Ferencen át a Szirmay házaspárig. A főkönyvtáros dr. Komáromi Gabriella volt, ma jól ismert irodalomtörténész, és könyvtárközi kölcsönzéssel eljuttatta hozzánk a kért külföldi folyóiratokat is. Tanszékvezetőmet, dr. Bellyei Lászlót atyai jó barátomként tiszteltem. Sokat tanultam tőle, hátha még

jobban hallgattam volna szavára! Irodalomtörténész, kritikus és szépíró volt. Korábbi, 1945 előtti írásai a szlovenszkói Kazinczy Társaság lapjában, a Magyar Írásban jelentek meg Tornalján. Amikor a háború után áttelepült, írásai odaát maradtak. Valamicskét sikerült törlesztenem mindazért, amit Laci bátyámtól kaptam, amikor évtizedek múlva Budapesten egy antikváriumban ráakadtam a Magyar Írás több számára; köztük olyanokra, amelyekben Bellyei-írásokat is felfedeztem. Jókora, épp előkészületben volt egy antológia a határon túli magyar irodalomból, és így jelen lehetett – nem kis örömére.

– *A mai ifjak már egy más világban, a digitális korban születtek. Íróként, tanárként milyen tanácsot adnál a diákoknak? Tudja bármi is pótolni a könyv illatát?*

– Nem hiszem, de a könyv illatán kívül fontos a birtoklási vágy is: az enyém, hazaviszem, dédelgetem, rakosgatom. A szép könyvet semmi nem pótolja, ahogy a hagyományos levelezést sem. Lehet, hogy az ősi paraszti vér beszél belőlem. Csehov *Cseresnyéskertjének* egyik hőse azt hajtogatja: Én kérem, a modern világot nem ismerem..., a nyolcvanas évek embere vagyok, máshoz nem értek. Mondja ezt 1902-ben... Én is mondhatnám ugyanezt, kellő konzervativizmussal. Szeretem a könyveket megfogni, hazavinni, szóval birtokolni, s ez nem ugyanaz az érzés, mintha e-könyvet tartanék a kezemben.

Mostanában, ahogy az Arany-évforduló kapcsán írtam a kéziratot, sokat lapozgattam Arany és az ugyancsak kétszáz éve született Tompa levelezését. Mondhatom: maga a kor tárul fel bennük, pedig az egyik fél egy kis felvidéki falu lelkésze. Az Arany–Tompa levelezés különleges kincs; ennek kapcsán adtam le kéziratomat a kiadónak, s az lesz a címe a könyvnek: *Egy régi levélen ezt írva találtam...* – ez a sor a *Buda halála* első strófájában áll. A könyv kétharmada Aranyról szól, egyharmada Tompáról. Tudtam volna Aranyról is írni egy önálló kötetet, de Tompáról is akartam. A Tompa-fejezetnek ezt a címet adtam: „*Bibliámnak és lantomnak élek...*” Egy ember valahol Hanván, ami ma már Szlovákia területén található, református lelkészként élte le életét, s mindemellett a magyar költészet egyik legjelentősebb alkotója volt. Petőfi, Arany, Tompa – így emlegette a 19. század a nagy triászt. A 20. pedig már szinte mondókát csinált belőlük. „Mint oldott kéve, széthull nemzetünk” – idézzük könnybe lábadt szemmel, de azt nem biztos, hogy tudjuk, melyik versből való e sor. A *gólyához* című versében található, e költemény miatt cipelte el az akkori hatalom Kassára, és hónapokig fogva tartotta. Aranynak azt írta: „Meg se mondták, miért vagyok itt, de nem engednek el. Tudod, Jánoskám, tojt nekem a gólya elég bajt és költött nyomorúságot.” Úgy olvastam a leveleket, hogy figyeltem a keltezésekre is. 1848. június 16-án Petőfi megbukott a kiskunoknál, nem választották meg követnek abba a híres országgyűlésbe, s egy nappal később Arany János ugyancsak megbukott Szalontán. Tudjuk ezt? Tanítjuk? Beszélünk róla? Nem. Így aztán nemcsak Aranyról, Petőfiről szól e történet, hanem arról is, hogy: Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...

Visszakanyarodva az emlékekhez, amikor itt, a szomszédban egy-egy reggelen kiálltam harmadik emeleti lakásunk erkélyére, gyakran hallottam vadgalamb

búgását. Épp a Táncsics botanikus kertje felől. Én most már akárhol lehetek, ha galambbúgást hallok, az mindig a kaposvári galamb a botanikus kertben...

– *Dr. Kanyar József, a Somogy Megyei Levéltár néhai Állami díjas igazgatója már nyugdíjas volt és elköltözött Somogyból, amikor egyik beszélgetésünk kapcsán megjegyezte: a fővárosban is a kaposmérői harang szavát hallja. Ő ugyan Kaposúj-lakon született, de akkor még nem volt a településnek temploma, így Fodor András szülőfalujából, a „mérei dombok” felől fújta a szél a harangszót. Így is lehet szeretni és tisztelni a bölcsőringató tájat, ám lépünk előrébb az időben! Hogy kerültél Szófiába, a Magyar Kulturális Intézet élére? Honnan a kapcsolat Bulgáriával?*

– Sokan találgatták akkoriban. A valóság az, hogy csupán szerencsém volt. Az egyetemen szakpárom, a magyar–oroszl mellett tanultam bolgár nyelvet, alapvizsgáztam is belőle. A kiküldetés idején volt már némi publikációm, sőt egy-két gyengécske fordításom is. A Magyar Intézetek feladata pedig többek között a magyar kultúra, benne a magyar irodalom népszerűsítése, fordíttatása, színművek ajánlása, s mindezt tolmáccsal. Az pedig elvárás a fogadó ország részéről, hogy érdekelje a Magyar Intézet vezetőjét a bolgár kultúra is. Nagy előny, ha ismeri is. Engem kiváltképp a bolgár folklór érdekelt; Nagy László nagyszerű fordításain át hamar el lehetett jutni e roppant érték bejáratához.

Érdekes módon Bulgária akkor a világ felé is tárt kisebb-nagyobb réseket. A kulturális tárca Todor Zsivkov pártfőtitkár leánya kezében volt, ő pedig híres kiállítások sora mellett a világ jelentős színházait is behozta Szófiába. Benno Besson társulata például a legjobb Brecht-előadásokkal jött egy hétre; négy estén láthattam a Comédie-Française, ugyancsak négy estén a Taganka produkcióit. Jurij Ljubimov színházával kapcsolatban nemcsak az volt a szenzáció, hogy a szovjet kulturális kormányzat először engedte ki a Szovjetunió határain kívülre. A szenzáció a *Hamlet* volt Vlagyimir Viszockijjal a címszerepben. S hogy miképp jutottam én az előadások jegyeihez? Nagykövetünk azzal adta át a négyszer két protokoll jegyet, hogy elmenjek ám a feleségemmel, nehogy feltűnjön az illetékeseknek, hogy nincs magyar képviselő. Elmentünk.

A Magyar Intézetben egymást érték a magyar vendégek: írók, költők, műfordítók, a színházi szakma jelesei. Somogyi, kaposvári kiválóságok is: Fodor András, Zsámbéki Gábor (akkor már a Nemzeti Színház képviselőjében), és Knézy Judit Együd Árpáddal. Szép kiállításuk szememnek legkedvesebb darabja egy Taranyból származó ládikó: menyasszonyi láda kelengyével. Ahogy egy hónapon át naponta elhaladtam mellette, egy szemvillanással, ha egyedül voltam, egy-egy halk szóval köszöntöttem is „földimet”, akit utánam küldött a sors. Együd Árpád még valamit hozott: a *Somogyi népköltészet* frissen megjelent példányát (Kaposvár, 1975) baráti sorokkal dedikálva.

Gyorsan letelt az öt és fél esztendő, és hazajöttünk. De már Budapestre. Pályám és munkahelyem ismét módosult: hamarosan az Eötvös Loránd Tudományegyetemre kerültem, ahol aztán évtizedeken át a 19. század második felének magyar szépirodalmát oktattam. Végül rektorhelyettes lettem, aztán elérkeztek a nyugdíjas

esztendők. Ám előtte még nyolc féleven át heti másfél napot a Kaposvári Egyetemen is oktattam; így kerek a világ!

– *Amikor Glatz Ferenc volt a kultuszminister, készítettem vele egy interjút, amelyben arról is beszélt: sajnós, a történelemtanárok többsége nem olvas szépirodalmat. Én ezt megtoldanám: sajnós, a magyartanárok jelentős része sem olvas szépirodalmat. Mit tapasztaltál, mennyire vették komolyan a magyar szakos hallgatók, hogy hamarosan a jövő generációját tanítják majd magyar irodalomra és nyelvtanra?*

– A kilencvenes évek tájékán olyan fiatalok érkeztek, akik közül sokan „csak” hallgatónak jöttek, ELTE-diplomáért. Mivel magyarból volt olyan osztályzatuk, ami esélyt adott a felvételre, a magyar szakra jelentkeztek. Természetesen épp az olvasás terén romlott a kép: az irodalomtörténetet így-úgy megtanulták, az olvasottság azonban hiányzott. Hiányzott a versismeret, a könyvnelküli tudás. S e kettő együtt már egy egészen új fejezet!

Minden embernek van bogara; nekem is. Tolnai Lajos a 19. század utolsó negyedének nagy regényírója; Móricz Zsigmond és Németh László is nagyra tartotta. Belőle habilitáltam, s *A nevetés költészete* című könyvemben terjedelmes fejezetet szántam neki. Egyik regényét, *A báróné ténsasszonyt*, annak, aki hozzám jött vizsgázni – márpedig nemigen tudtak kikerülni –, el kellett olvasnia. Ez azért is okozott komoly feladatot, mert mindössze huszonöt példányt lehetett fellelni belőle Magyarországon. 1905-ben adták ki ugyanis utoljára, mivel Mikszáth Kálmán irigységből lehúzta. Én azt mondtam: Uraim, arról van szó, hogy fáradni kell bizonyos dolgokért. Jó páran maradtak is ki emiatt...

– *Gondolom, szívükbe zárhattak a hallgatók...*

– Sokan elmondták utána, örülnek, hogy kicsikartam belőlük, mert másként látják azóta a világot. Vagány fiúk jártak akkoriban az ELTE-re. Nem szeretnék neveket említeni, de a rendszerváltás legfiatalabb pártja tagjainak jelentős része az ELTE-n végzett; egy része jogon a Bibó Kollégiumban, a másik része a tanárképzőn, a harmadik része a bölcsészkaron. Kemény gyerekek voltak, de ha az ember megszorította őket, akkor az imponált nekik. Megértették, hogy van egy ember, aki megmondja nekik: nem lébecolni és szórakozni kell az egyetemen, hanem tanulni. Nem bánom, hogy én voltam ez az ember.

– *Széles irodalmi kínálatból merítve építkezel. A nevetés költészete című művedet tartom a kezemben. Nagy kincs, főleg, hogy köztudott rólunk: búvalbélelt nép a magyar. A humor ugyan jelen van az irodalmi életben, de mennyire lehet jelen a közéletben?*

– Nem beszélünk össze, de nyelvemre adtad a szót. Eötvös Károly, a 19. század végének s a 20. század elejének híres ügyvédje és közírója *Utazás a Balaton körül* című könyvében egy helyen kitért a komikumra. Azt írta: „Vagy boldogtalan ember, vagy rossz ember, aki jóízűen nevetni nem tud. Az ilyen embert jól megfigyeljétek. Ha boldogtalan: legyetek részvétellel; ha rossz: fussatok tőle. De ország dolgát, nemzetedékek jövődjét, fiatalok szerencsáját rá ne bízátok.” Hallgatóimnak sokszor elmondtam, bizony jó lenne kiállni a Parlament elé, hogy az érkező honatyáinknak

idézhesük e sorokat, és megkérdézzük tőlük: képesek-e nevetni s a komikum teljes, szépséges, költői birodalmában mozogni és gondolkodni.

A komikum esztétikai kategória, a nevetés nem. Ha jól neveltünk, az nem azt jelenti, hogy létrehoztunk valami esztétikumot. A nem nevetős, komor, komolykodó magyar irodalomban olyan mezsgyét szerettem volna vágni, leginkább példának, amelyből rájövünk, hogy bizony-bizony tudnánk mi nevetni is, ha például Vörösmartytól elővennénk *A holdvilágos éjt*, vagy a *Csongor és Tündét*; meg lehetne alkotni a nevetős reformkort. Fáy András, aki nagyon komoly tükröt tartott a világ elé, azt írta: A juhász át akarta vinni a patakon a juhait, de nem mozdultak. Erre kolompot kötött az egyik nyakára, majd bedobta a vízbe, és a kolompos után eredt a nyáj. Amikor a túlpartra értek, megfordult a kolompos és ezt mondta: ugye, milyen nagy a tekintélyem az emberek előtt. Igen ám, mondja a juhász, a kolompodnak. Erre másik juhra kötötte a kolompot, és visszafordította a nyáját.

A nevetés költészete című könyvemben egy „nevetősebb” világhoz reméltem segítséget; sorra vettem a 19. század kiemelkedő alkotóit: nem, vagy nem csak a par excellence „humoristákat”: Fáy Andrástól Arany Jánoson, Tolnai Lajoson, Mikszáth Kálmánon, Petelei Istvánon át Tömörkény Istvánig, aki elsőnek jeleníti meg a szépirodalomban a monarchia katonáját; megelőzte Jaroslav Hašek *Svejkjét*, Miroslav Krleža magyar királyi honvédnovellája Jugovics századosát. Az első világháborús karcolatai egyikében – *Meddig tart még?* – egy bicegő szabadságos tüzért valósággal hőssé emelt, mert a szegedi Valéria piacon reményvesztetten imbolygó nép között „sírás helyett nevetést támasztott”.

Mindebből kiderül, hogy nemcsak Karinthy Frigyes volt nagy neveltető, hanem például Arany is – *Az elveszett alkotmány* szatírájától az *Őszikék* gyönyörű humoráig.

Humor! Elhatároztam, hogy megkísérlek valami rendet vágni a komikum birodalmában, hogy helyére segítsem a jelentéséből elmozdított humort. A komikum az a birodalom, amelynek válfajai vannak: a humor, a szatíra, az ironia, a tiszta komikum... Most csak a humorról szólok pár szót, ott van a legnagyobb zavar. Ma már úgyszólván ’komikum’ értelemben használjuk, pedig van saját tartománya. Már Kölcsey pontosan és tömören ránk hagyta, mi az: „A humor vegyületei heterogeneumok.” Tehát: „vegyület”, és pedig ellentétes minőségekből. Arany ugyanezt vallotta, s épp csak pár szóval bővebben a *Bolond Istók* első énekében: „Ez a hullámos ember-szív nedélye: / Halandó létünk cukrozott epéje.”

A tiszta komikum pedig – ezt Bartha János, az én professzorom találta ki harmincöt–negyven éve – a nevetés tiszta fluiduma; amikor nem szatirizál, nem akar leleplezni valaki, nem ironizál, nem mutatja az ellenkezőjét a valóságnak, s nem humoros, nincs nevetés és sírás együtt, hanem csak neveltet. Ahogy Arany is tette *A nagyidai cigányokban*, amikor kiderül, miként érték lólopáson Csimaszt.

Egy másik könyvem, *A hiedelmek költészete* a magyar néphit költészetteremtő világában keresgél. A néprajztudomány adta az alapot. Például Dömötör Tekla, aki szerint a néphit olyan világmagyarázat, „amely a magyar nép világméretű, kozmo-

góniájáról, morális és egyéb nézeteiről ad felvilágosítást”, Hoppál Mihály pedig az etnikai identitástudat két létező gyökeréről beszél: „...az egyik a történeti tudat, a másik, nevezzük jobb híján így, a mitikus történet tudatvilága – a mondák, a mesék, hiedelmek tartománya.”

Hadd említsek két példát! „Párizsba tegnap beszökött az Ősz. / Szent Mihály útján suhant nesztelen...” – így kezdődik Ady Endre költeménye, a *Párizsban járt az Ősz*. Be is érhetnének a sorok „tényeivel”, hiszen valóban eljutunk a Szent Mihály útján a Szajnához. Csakhogy itt más is van, útikönyvben szokatlan valami: az Ősz „súgott valamit”, ráadásul azt, „hogyan meghalok”, s ebbe „Szent Mihály útja beleremegett”. Mindez kibillent a „történeteket” eddigi nyomvonalukból, s ami ezután vezet bennünket, az a néphit. Az nevezetesen, hogy az Ősz előkészítője a rá következő évszak sorsfordító történésének; jelet ad, előre jelez (annak, aki ismerős a hiedelmek világában); másodsor pedig maga Szent Mihály útja a néphit szerint a lelkek (utolsó) útja. Ennyi „segítséggel” viszont már csak a költészethez szükséges képzelet kell, s a képtörésekből összeáll a megrendítő párizsi hangulat.

Hasonló ősztél-sorsfordítás az ős bajnok, *Toldi Miklós* története. A *Toldi estéje* I. éneke úgy kezdődik, hogy „Őszbe csavarodott a természet feje”, s „az égi határon” megpihenő Nap jelez: „int az öregeknek: benneteket várlak.” S bár a „vén sas” győztesen vívja meg küzdelmét a páváskodó olasz bajnokkal, mégiscsak „igazat” jelzett a lebukó őszi Nap: amikor leesett a tél első hava, „egy fölleges estén / Domb emelkedett már Toldi Miklós testén”.

– *Legújabb, a Napkút által kiadott Az élet föltételes megállóhelyén című kötetedben Kassák gondolatait idézed a színházról: „Az igazi színház a művészi játék háza. Környezetét, légkörét kell, hogy adja a színész testi és lelki művészetének. [...] Mikor a színházban helyet foglalunk, érezniünk kell, hogy hétköznapi életünkön kívül egy más világban helyezkedünk el. [...] Nem akarunk senkivel versenyezni, senkit semmiről meggyőzni, megadjuk magunkat a varázslatnak, ha megsejtjük jelenvalóságát.” Jó pár szerzőt sorra veszel – folytatásaként korábbi kötetednek, amelyben Gárdonyi és Bródy falusi színműveit elemzed. Miért tartottad fontosnak, hogy e téma mentén haladj tovább?*

– Azért, mert felejtünk. Valamikor, a 19–20. század fordulóján ezek a színművek népszerűek voltak, ám elég egy évszázad, hogy felejtünk szerzőt-művet egyaránt. Arra szegődtem, hogy előveszem ezeket a műveket, újra elolvasom őket a 21. század olvasójaként, s meglátom, mire jutok. Arra jutottam, hogy kincsek ezek – némelyik a drámatörténet számára, a többség helye azonban a színpad.

– *Vitathatatlan: missziót teljesítesz. Új kötetedről Komáromi Gabriella irodalomtörténész egyebek mellett ezt írta: Druzsín Ferenc szereti tárgyát, élvezi, hogy ennyire otthonos benne. Azt is elmondhatom, hogy a kötetbe zárt egyfelvonásosokról nála többet senki nem tud. Lehetne elfogult tárgyával, de ezt ritkán hányhatjuk a szemére. (Néha persze elfogult, mert nem biztos, hogy minden siker lehetne újra, amiről ő azt hiszi; az sem, hogy ott nevetne/hahotázna a mai néző, ahol gondolja.) Tetszik, hogy nem akar az olvasó fejére olvasni bűnös felejtéseket. Móricz Zsigmond*

egyfelvonásosairól, átdolgozásairól írja: „úgy találom: az `eredeti`, az epikus mű jobb” (8. o.). Móricz vonzalmait a színház iránt meggyőzően kommentálja. Az akarja, hogy megértsük ezt a „bűnbeesést”. Az a fajta nyilvánosság volt akkoriban a színház, ami ma a média. S volt egy színésznő feleség is a dologban, Simonyi Mária. (Van azonban az utóbbi esztendőknek egy nagy tanulsága. Móricz Zsigmond a képernyőn csodákat művelhet, ha avatott kéz nyúl hozzá. Lásd Vitézy László filmjeit: Az égi madár; Az Isten háta mögött; A fekete bojtár vallomásai. Az utóbbiban Sinka István a Barbárok „társszerzője”.) Ha visszatekintesz irodalomtörténeti múltadra, hogy látod, voltak-e gáncsoskodóid?

– Valószínű, hogy nekem szerencsém volt, rendre pár perccel előbb értem oda, mint aki elgáncsolt volna. Cikkelyeimre, tanulmányaimra mindig találtam érdeklődő folyóiratot, könyveimre kiadót; többnyire úgy, hogy pályáztatták a kéziratot, sikeresen. Így aztán mi más lehetnék: optimista vagyok s leszek, ameddig tele van a kezem munkával. Jövőre *A közhely remekművei?* című kötetemet is szeretném kézbe venni, melyben a magyar népszínmű történetét tekintem át.

Szabados János: Kapoli rajzok 1.